[ה]בבתי גואי הא בבתי בראי ואמר רב אחא בר יעקב עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות דכתיב [1]ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר שכן כתוב בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן אין לך עסק בנסתרות [ו]תניא אמר רבן יוחנן בן זכאי מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע בשעה שאמר [2]אעלה על במתי עב אדמה לעליון יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע [ז]שהמריד (א) כל העולם כולו עליו במלכותו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה שנאמר [3]ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה והלא מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע למעלה מהן חיות הקדש (ב) רגלי החיות כנגד כולם קרסולי החיות כנגד כולן שוקי החיות כנגד כולן רכובי החיות כנגד כולן ירכי החיות כנגד כולן גופי החיות כנגד כולן צוארי החיות כנגד כולן ראשי החיות כנגד כולן קרני החיות כנגד כולן למעלה מהן כסא כבוד רגלי כסא הכבוד כנגד כולן כסא הכבוד כנגד כולן מלך אל חי וקים רם ונשא שוכן עליהם ואתה אמרת אעלה על במתי עב אדמה לעליון אך אל שאול תורד אל ירכתי בור: ולא במרכבה ביחיד: תני רבי חייא [א]אבל מוסרין לו ראשי פרקים אמר רבי זירא אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב ב"ד ולכל מי שלבו דואג בקרבו איכא דאמרי והוא שלבו דואג בקרבו אמר רבי אמי אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים [4]שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש א] ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים שנאמר [5]לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום א"ל רבי יוחנן לרבי אלעזר תא אגמרך במעשה המרכבה א"ל לא קשאי כי קש נח נפשיה דרבי יוחנן א"ל ר' אסי תא ואגמרך במעשה מרכבה א"ל אי זכאי גמירתא מר' יוחנן רבך רב יוסף הוה גמיר מעשה המרכבה סבי דפומבדיתא הוו תנו במעשה בראשית אמרו ליה ליגמור לן מר מעשה מרכבה אמר להו אגמרון לי מעשה בראשית (ג) בתר דאגמרון אמרו ליה ליגמרון מר במעשה מרכבה אמר להו תנינא בהו [6]דבש וחלב תחת לשונך דברים המתוקין מדבש וחלב יהו תחת לשונך ר' אבהו אמר מהכא [7]כבשים ללבושך (ד) דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך אמרו ליה תנינן בהו עד [8]ויאמר אלי בן אדם אמר להו הן הן מעשה המרכבה מיתיבי עד היכן מעשה המרכבה רבי אומר עד [9]וארא (ה) בתרא ר' יצחק אומר עד החשמל עד וארא מגמרינן מכאן ואילך מסרינן ראשי פרקים איכא דאמרי עד וארא מסרינן ראשי פרקים מכאן ואילך אם הוא חכם מבין מדעתו אין אי לא לא ומי דרשינן בחשמל והא ההוא ינוקא דדרש בחשמל (ו) ונפקא נורא ואכלתיה שאני ינוקא דלאו מטי זימניה אמר רב יהודה ברם [ל]זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו אלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה מה עשה העלו לו ג' מאות גרבי שמן וישב בעלייה ודרשו ת"ר מעשה בתינוק אחד שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל והיה מבין בחשמל ויצאה אש מחשמל ושרפתו וביקשו לגנוז ספר יחזקאל (ז) ב] אמר להם חנניה בן חזקיה אם זה חכם (ח) הכל חכמים הן מאי חשמל אמר רב יהודה

חיות

כבשי גואי. ונהורא עמיה שרא: **כמופלא ממך.** כמוכלל ומופרש ממך שלא רצה הקב"ה לגלות לך: **לאותו רשע.** נבוכדנצר: **עליו.** לשון נקיה היא כלומר על עצמו ולא עלי: **רגלי החיות.** עוני פרסותיהן: **קרסולי.** אסתוירא(פ) שקורין קבליי"א בלע"ז: **שוק.** הוא עצם הנמכר עם (ע) הרגל: **רכובי.** הוא עצם היכך הסמוך לשוק: **ירך.** הוא עצם הקולית התקוע במתנים: **ראשי פרקים.** ראשי פרשיות שבה: **שלבו דואג.** ואינו מיקל את ראשו: **איכא דאמרי והוא שלבו דואג בקרבו.** תרתי בעינן: **סתרי תורה.** כגון מעשה המרכבה וספר יצירה ומעשה בראשית והיא ברייתא: **יועץ וחכם חרשים ונבון לחש.** לקמן(ז) מפרש להו: **לא קשאי.** לא זקנתי ובעינן לבו דואג: מעשה המרכבה ומעשה בראשית ברייתות הן: **כבשונו של עולם.** סתרו של עולם כמו רישא נכבשא (חולין דף נג:) בהדי כבשי דרחמנא למה לך (ברכות דף י.) ממני יצאו כבושין (מכות דף כג:): **תנינא עד ויאמר אלי בן אדם.** כבר שנינו עד ויאמר אלי בן אדם עמוד על רגליך: **הן הן מעשה המרכבה.** אם עד כאן שניתם הרבה שניתם ששני מקראות הללו שהן וארא כעין החשמל וגו'(י) כמראה הקשת וגו'(ק) (י) הם שהקפידו עליהם חכמים מלדורשם שהן מדברין בגלות שכינה ומראהו: **מיתיבי** גרסינן. ולא גרסינן ומי הוי מעשה המרכבה עד הכא: **עד וארא.** כעין החשמל ולא הוא בכלל: **עד החשמל.** עד התיבה הזו והיא בכלל לידרש: **עד וארא מגמר גמרינן.** כלומר הכי קאמר עד היכן מעשה מרכבה שנתנו לדרוש עד וארא או עד החשמל ומשם עד ויאמר הן הן מעשה מרכבה שהקפידו עליהן חכמים: **נגנו ספר יחזקאל.** שיש בסופו דברים בקרבנות שסותרין דברי תורה: **גרבי שמן.** להדליק: **והיה מבין בחשמל.** לדרוש מהו:

חיות

בן בנו של נמרוד הרשע. לאו דוקא שהרי כוש ילד את נמרוד ולא מצינו אותו רשע מזרע כוש אלא על שם מעשיו שמלך גם הוא בשנער(פ): **שבעים** שנה. לאו משום שלא היה קשיש יותר שהרי לך וחשוב מימות סנחריב שסמוך למפלתו גבי שליחות שאלה בגלאדן לחזקיהו מצינו שהיה סופר נביאו ומשם זכה למלכות כדאשכחן באגדות חלק (סנהדרין דף צו.) אלא אורחא דמילתא קא חשיב: **ורגלי** החיות כנגד כולם. יש מגיהין בקדושתא שיסד הקליר וחיות אשר הנה מרובעות לכסא כף רגל חמש מאות וחמש עשרה ומותקים הוי"ו ואומרים כי כן עולה לפי חשבון שבכאן למנין ז' רקיעים י)ומ' אויריס הוא ט"ו פעמים ת"ק והיינו מנין ישרה ש"ל ת"ק וי"ה לסימנא (כ) שכן עולה ט"ו פעמים כך ומיהו נכנס ממקומו שיסד דבריו ע"פ הירושלמי דהרואה א"ר לוי מארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה אמר ר' ברכיה ור' חלבו בש"ר י)(בא) סמוקה גדול מזה רגל אחד ל)כמנין ישר"ה ראה כמה (ל) גבוה מעולמו כו' משמע כמנין שיסד ת"ק ט"ו וכן היה דרכו שבכמה מקומות היה מניח שיטת הש"ס שלנו כדי לאחוז *שיטת הש"ס ירושלמי שהוא היה תנא והוא היה ר"א ברבי שמעון דקרי עליה (מ)מכל אבקת רוכל תנא קרא קרובץ ופייטן (ויקרא רבה פ"ל) ובימיו מקדשים ע"פ הראייה שמעולם לא יסד רק קרובץ מיום ו(אחד): **אין** מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים. היה קשה להר"ר אלחנן תיפוק ליה דעובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה כדאמר בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נט. ושם) עובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר אלפני עור לא תתן מכשול וכי תימא (מ) בז' מצות דידהו דאינו חייב מיתה כדאמר הש"ס התם והא (ס)מצוה איכא למוסרם להם ונפקא לן מהאי קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח) כהן ולוי לא נאמר אלא אדם שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה וכו' וי"ל דהכא איירי אפילו היכא דאיכא עובד כוכבים אחר שרוצה ללמדו דליכא לפני עור כדאמרינן בע"ז (דף ו:) המושיט כוס יין לנזיר עובר אלפני עור והני מילי דקאי אתרי עברא דנהרא שבלאו נתינתו אי אפשר להביאו אליו אבל אי לאו הכי אינו עובר אלפני עור הכא נמי אפילו במקום שעובד כוכבים אחר רוצה ללמדו דליכא לפני עור מכל מקום אסור משום מגיד דבריו ליעקב וכו' (תהלים קמז)(ע):

והחיות

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ב מהלכות יסודי התורה הל' יב ופ"ד שם הלכה יא:

ח ב ג מיי' פ"ב שם הלכה יב:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ורגלי וכו' שיטת הירושלמי שהוא היה תנא. נ"ל וי"ל שהוא היה תנא כן הוא ברא"ש בפ"ה דברכות:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים. נ"ב עיין שו"ת באר שבע בסופו וחלק באר מים חיים סימן י"ד טעם למה השמיטו הפוסקים זה: **ב]** שם א"ל חנני' אם זה חכם הכל חכמים הן. נ"ב ר"ל אם זה הקטן חכם כל הקטנים חכמים לגדולים אין לחוש כדאמרינן לעיל שאני ינוקא דלא מטא זימנא עכ"ל מהרש"א בח"א:

◆

לעזי רש"י

קבילייא [קיביל"א]. קרסול.

◆

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

◆

רבינו חננאל

אחד עומד העולם וצדיק שמו שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שאמר ר"ל ד' רקיעין הן. וילון. רקיע. שחקים. זבול. מעון. מכון. ערבות. וכל אחד ואחד פירש מה הן משמשין. אלו כולן קבלה הן הל"מ. ויקראי אסמכתא בעלמא הן. ואינם מדרשות. שאינם דברים הנאמרים מן הדעת כלל. אלא דברי קבלה הן. והערבות שהוא רקיע שביעי יש בו צדקה ומשפט. גנזי חיים גנזי שלום גנזי ברכה ונשמת הצדיקי' ונשמות העתידות להבראות. וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים. וכולהו קראי צדק ומשפט שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך. גנזי חיים שנאמר כי עמך מקור חיים. גנזי שלום שנאמר ויקרא לו ה' שלום. גנזי ברכה שנא' ישא ברכה מאת ה'. נשמתן של צדיקים שנא' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך. רוחות ונשמות העתידו' להברא' שנא' כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי. וטל שעתיד להחיות בו מתים שנאמר גשם נדבות תניף אלהים וגו'. ולמעלה. אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת וכסא הכבוד ומלך רם ונשא שוכן עליהם. שנאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו. וחושך וערפל מקיפין אותו מבחוץ שנאמר ישת חשך סתרו וגו' ומבפנים אור שנאמר ונהורא עמיה שריה. עד כאן יש לך רשות לדבר מיכן ואילך אסור. כתוב בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשיתה התבונן אין לך עסק בנסתרות והדברים שנאמר מהלך ת"ק שנה דברי קבלה הן. הלא תראה שהן מועתקין מפי ריב"ז שהיה בימי הבית ולא נשאר לו דבר קטן ולא דבר גדול. אלא הכל קיבל בקבלה מרבו ומפורש בו דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויות דאביי ורבא. ואין הדברים הללו באין משיקול הדעת ואין צריך להסתכל בהן שהמסתכל בהן בא בטירוף דעת שאי אפשר לומר יש שם מקום חלל מופנה ואף לא מלא שהכל מתחתיו הן שכשם שאין כח לומר כי קודם יצירת העולם היה חלל או מקום מלא או ריקם אלא אחר שנברא העולם נבראו שמים וארץ ואין ידוע מה למעלה ומה למטה ולפיכך מנעו רבותינו להסתכל מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור. ויש בגבורותו של הקב"ה לעשות כמה: ולא במרכבה ביחיד תני ר' חייא מוסרין ליחיד ראשי פרקים פי' פותחין לו ראשי דבריו והוא מבין מדעתו א) וזה לבו גם בו כר' אלעזר דאמר ליה ר' יוחנן רביה תא אגמרך מעשה מרכבה א"ל לא קשאי כלומר איני בן חמשים שנה כד נח נפשיה דרבי יוחנן אמר ליה רבי אסי תא אגמרך מעשה מרכבה א"ל אין מוסרין דברי תורה אלא ליועץ חכם חרשים ונבון לחש ואין מוסרין ד"ת לעובד כוכבים שנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל. אלא הא דתניא עד היכן מעשה מרכבה כו' וקיי"ל כלישנא בתרא עד וארא ועד חשמל מסרינן ראשי פרקין כדאמרן מיכן ואילך לא מסרינן אלא אם היה חכם מבין מדעתו מאי חשמל אמר רב יהודה חיות אש ממללות במתניתא תנא חש מל כלומר ב' מלות

מסורת הש"ס

א) [לעיל ה:], ב) [פסחים נד.], ג) [עירובין נג.], ד) שבת יג: ע"ש מנחות מה., ה) [יבמות קג.], ו) [דף יד.], ז) [יחזקאל א], ח) [שם], ט) ושלח את ידו בישראל כמו שנמרוד שלח את ידו באברהם, י) [עי' מהרש"א בח"א], כ) [נ"ל אבק], ל) [שם איתא אף עלפי החיות מהלך ת"ק שנה וחמש עשרה מנין ישרה ע"ש], מ) [בפסיקתא ועי' בהרא"ש ברכות פ"ה סי' כ"א], נ) [נ"ל ראשון], ס) כ"ה אתרין התם דמצוה ללמדם ונפקא, ע) ועי' שמות רבה פרשה ל' במעשה דעקילס ואדריינוס.

◆

תורה אור השלם

1. וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא נָטוּי עַל רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה: יחזקאל א כב
2. אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן: ישעיהו יד יד
3. יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: תהלים צ י
4. שַׂר חֲמִשִּׁים וּנְשׂוּא פָנִים וְיוֹעֵץ וַחֲכַם חֲרָשִׁים וּנְבוֹן לָחַשׁ: ישעיהו ג ג
5. לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּ יָהּ: תהלים קמז כ
6. נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: שיר השירים ד יא
7. כְּבָשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ וּמְחִיר שָׂדֶה עַתּוּדִים: משלי כז כו
8. וַיֹּאמֶר אֵלָי בֶּן אָדָם עֲמֹד עַל רַגְלֶיךָ וַאֲדַבֵּר אֹתָךְ: יחזקאל ב א
9. וָאֵרֶא כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה אֵשׁ בֵּית לָהּ סָבִיב מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמָעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב: יחזקאל א כז

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' שהמריד את כל העולם: (ב) שם ורגלי החיות וכו' וקרסולי וכו' ושוקי וכו' ורכובי וכו' וירכי וכו' וגופי וכו' וצוארי וכו' וראשי וכו' וקרני וכו' ולמעלה מהן כסא כבוד ורגלי וכו' וכסא הכבוד כנגד כולן ולמעלה מהן מלך: (ג) שם מעשה בראשית אגמרונה בתר דאגמרו' אמרו: (ד) שם כבשים ללבושך אל תקרי כבשים אלא כבושים דברים שהן כבשונו: (ה) שם רבי אומר עד וארא כעין חשמל בתרא: (ו) שם ונפיק נורא מחשמל ואכלתיה שאני ינוקא דלא מטי זימנא דלאו אורח ארעא דדריש אמר רב יהודה אמר רב ברם זכור וכו' שאלמלא וכו' מה עשה עלה לעלייה והעלו לו לשם שלש מאות: (ז) שם אמר להם (חנניה בן חזקיה) תא"מ ונ"ב ס"א רשב"ג: (ח) שם אם זה חכם כולם חכמים: (ט) רש"י ד"ה שוק הוא עצם הנמכר עם הראש הס"ד: (י) ד"ה הן הן וכו' הם הם שהקפידו: (כ) תוס' ד"ה ורגלי וכו' לסימנא שיש בו ע"ו פעמים ת"ק ומיהו נכנס ממקומו: (ל) בא"ד ראה כמה הוא גבוה למעלה מעולמו וכו' כמנין שיסד ת"ק וט"ו וכן וכו' ופייטן ודרשן ובימיו היו מקדשין. נ"ב בויקרא רבה פרשה ל' כד דמך ר"א בר שמעון היה דורו קורא עליו מי זאת עולה כו' מהו מכל אבקת רוכל אלא דהוה קריי ותניי ופייטן ודרשן ובמדרש חזית בפסוק מי זאת עולה גרס קרובן: (מ) ד"ה אין מוסרין וכו' וכי תימא הבא בז' מצות וכו' וי"ל. נ"ב בספר עין יעקב הילוי תירוץ אחר וז"ל וי"ל דהייתי קודם שניתנה תורה אבל לאחר שניתנה תורה והתירם להם ילפינן מהאי קרא דאף ז' מצות אסור ללמדם:

א) אולי צ"ל וזהו שלא הכא לבו גם בו: